

## Devítky ve významných datech objevů velkomoravské architektury na Uherskohradištsku

Píše se rok **1949**, jaro. Pracovníci terénního archeologického výzkumu právě zahajují druhou poválečnou sezónu vykopávek na severním okraji intravilánu Starého Města v zahradě Schilderova mlýna v lokalitě zvané „Na Valách“. Jednak navazují na starší odkryvy z dvacátých a třicátých let 20. století realizované učitelem Antonínem Zelniťem v sousedním Klečkově písečníku, které přinesly celou řadu vynikajících hrobových nálezů z doby Velké Moravy, jednak se bezprostředně dotýkají míst prozkoumaných v předchozím roce 1948. Ty už za financování ze strany brněnské pobočky Archeologického ústavu řídil mladý „školený“ archeolog Vilém Hrubý, tehdy ještě pracovník Slovákckého muzea (do Moravského muzea nastoupil na přelomu let 1948 a 1949), které taktéž byly nálezově velmi bohaté. A stejně tomu bylo v inkriminovaném roce 1949, během něhož došlo k objevu a následnému prozkoumání neuvěřitelných 377 hrobů. A nejen to. Vilém Hrubý si totiž na zkoumané ploše povšiml, že v rámci nejvýraznějšího uskupení hrobů se táhnou cca 70 cm široké linie vyplněné hlínou obsahující úlomky malt a kamení, takže se svým složením a zabarvením značně odlišovaly od okolního šterkového podloží typického svým výrazně rezavým zabarvením. Po začistění plochy zjistil, že některé linie tvoří obdélník, jiné vytvářejí podkovu, která nasedá na kratší východní stěnu obdélníku. Tak se před ním objevil půdorys základů jednoduchého obdélníkového sálového kostelíka s protáhlou podkovovitou apsidou dlouhého přibližně 12 m. Vilém Hrubý se tím stal „objevitelem negativů základového zdiva, jehož rozlišením bylo umožněno zjistit půdorysné dispozice velkomoravského kostela „Na Valách“ a později i jinde. Díky jeho metodickému postupu

– snižování terénu v okolí negativního základu – se mu podařilo názorně prověřit správnost jeho poznatku tím, že ve směru negativů základů našel i originální zdivo“ (Dostál 1990, 35). Vzhledem k velkému významu objevu byla do Starého Města ihned svolána komise z řad odborníků, jíž předsedal budoucí akademik Jaroslav Böhm. Jak napsal další významný archeolog druhé poloviny 20. století a dlouholetý ředitel AÚ ČSAV Josef Poulík (1990, 26), „byla to tehdy v roce 1949 ve Starém Městě velká sláva, neboť byla objevena ve slovanském prostředí severně od středního Dunaje první kamenná církevní architektura.“<sup>41</sup> Vilém Hrubý svůj nálezu základů velkomoravského kostela brzy a na svou dobu náležitě publikoval (1949, 1955), stejně jako seznámil veřejnost s výsledky výzkumu okolního rozsáhlého pohřebiště (1955a). Kostel v nadzemní hmotě představoval jednoduchou stavbu postavenou na maltu a kámen s využitím dřevěných komponent a také rákosu (strop), přičemž jeho sedlová střecha byla pravděpodobně kryta pálenými taškami a korýtkovými prejzy. Podlaha byla litá, maltová, stěny pokrývala omítka, přinejmenším místy kolorovaná. Kostel byl zbudován na již existujícím kostrovém pohřebišti kolem poloviny 9. století, takže je možné, že kromě konání mešních obřadů se v něm odehrávaly také úkony funerálního charakteru ve vztahu k okolní nekropoli. Jeho funkčnost pravděpodobně skončila v průběhu první poloviny 10. století, tedy po zániku Velkomoravské říše. Rozebírán na stavivo však byl ještě v 15. a 16. století.

To však ještě v roce **1949** ve Starém Městě z pohledu objevování velkomoravské architektury zdaleka nebylo vše. Jak uvádí Josef Poulík (1990, 26), „jž počátkem září roku 1949 odesílá Ant. Zelniťius pobočce AÚ v Brně korespondenční lístek, v němž oznamuje, že bagr v trati Špitálky ničí nějakou zděnou stavbu a kraj.“<sup>42</sup> Poulík, vedoucí zmíněné pobočky, neváhal, okamžitě přijel a ihned zahájil

záchranu hrobů a hlavně plynce zahloubených negativních výplní základů, které vytyčovaly půdorysy dalšího kostela a jeho západní přístavby, z poloviny ovšem bagrováním zcela zničených. Na podkladě zrcadlovitého efektu bylo však možné nakonec stanovit celý půdorys stavby (Poulik 1955). Ukázalo se, že kostel, původně vykazující podobné dispozice jako jeho předchůdce v lokalitě „Na Valách“ a zřejmě i stejnou dobu realizace, byl o něco později, v druhé polovině 9. století, zásadně přestavěn. V nadzemní hmotě se tak z někdejší jednoduché kostelní stavby se sedlovou střechou stala architektura vykazující některé rysy stavební kultury příjadranské oblasti dnešního Chorvatska, jedna z mála u nás s prvky sakrálních staveb z byzantské kulturní sféry. K přestavěnému kostelu byla od západu přistavěna chrámová předsíň s jedním vstupem – nartex. Obě stavby měly lité maltové podlahy, stěny byly omítnuty a kolorovány, střechu přinejmenším kostela tvořila pálená krytina antického charakteru. Navenek šlo o architekturu vysoce reprezentativního vzhledu, která byla obehnána hrazením ve tvaru obdélníku sestaveným z kůlů. Z více než 50 hrobů, které se zde podařilo prozkoumat, pocházejí honosné šperky veligradského typu a také všeobecně známá terčovitá plaketka ze stříbrného plechu nesoucí lisovanou a tepanou figurální výzdobu v podobě jezdce s dravým ptákem, známá pod názvem Sokolník (nejnověji Galuška 2014). Jaké sídelní struktury byl kostel ve Starém Městě na „Špitálkách“ v 9. století součástí, přesně nevíme, protože jeho okolí bylo (a stále je) výrazně poznamenáno stavební a průmyslovou činností. Jako nejpravděpodobnější se ale jeví, že se jednalo o kostel vlastnický, jenž byl využíván nějakou významnou rodinou Moravanů s hypotetickým vztahem k byzantské misii, popř. k arcibiskupu Metodějovi.

Přenesme se nyní časově o 170 let zpět, do podzimu roku 1849. „*Na pahorku předním, když se jde z Hradiště do Kunovic, v krajině přerozkošné*“, právě sedlák z Derfle vybírá ze svého pole kamení na stavbu chalupy, když tu

„*přišel na úhlednou zed' a po jejím prolomení našel kostru s hliněnou nádobou*“. Zklamán, protože nenašel poklad, vše zahrabal. Na místo „objevu“ se však ihned dostavil redaktor Moravských novin a zároveň jeden z vlivných představitelů české vlastenecké společnosti v Uherském Hradišti Vojtěch Vodička, na jehož popud byl hrob znovu odkryt a popsán, přičemž on sám si odnesl domů zmíněnou keramickou nádobu. O nález tak už 10. října 1849 referovaly „jeho“ Moravské noviny a o den později obsírněji i Brüner Zeitung (Sborník Velehradský 1946, 121). Odezva se ovšem nekonala, neboť archeologie jako věda byla teprve v počátcích. Na nález se záhy zapomělo. Až bezmála o 110 let později, v roce 1958, na základě zprávy, že v důsledku hluboké orby se na „sadské ostrožně“ na povrchu objevily lidské kosti, provedl zde průzkum Vilém Hrubý, archeolog MZM s gloriolou objevitele prvního velkomoravského kostela. Kromě kostí si v hlíně povšiml také úlomků malt a naznal, že by se zde mohly nacházet pozůstatky dosud neznámé raně středověké architektury. A tak byl na jaře roku 1959, tedy před šedesáti lety, pod jeho vedením zahájen plošně rozsáhlý archeologický výzkum. Už v první výkopové sezóně došlo k odkrytí základů stavebně velmi komplikovaného půdorysu několika sakrálních staveb tvořících jeden celek a s ním souvisejících prvních 216 hrobů pohřebiště z 9. až 12. století. Hlavní část sakrálního souboru tvořil kamenný kostel s půdorysem ve tvaru kříže, v nadzemí s prvky byzantské i západní architektury. Šlo o honosnou stavbu s litou maltovou podlahou, omítnutými a kolorovanými stěnami, s okny se skleněnými vitrajemi, se střechou z pálené krytiny antického charakteru. Jeho přístavby tvořily chrámová předsíň – nartex, hrobová komora, kaple a opodál stojící kruhová stavba, snad křtitelnice. V následujících šesti letech (1960–1965) byl prozkoumán celý areál. Kromě sakrálních staveb bylo objeveno celkem 958 kostrových hrobů z 9. až 12. století, dále sídliště s podlahami nejméně 14 srubů a nosné prvky 36 m dlouhé dřevěné halové

stavby se třemi pecemi.<sup>3</sup> Sakrální i profánní stavby provázené nálezy, jako např. olověným křížkem s řeckým nápisem či písátky – stily, tvořily jedinečný, urbanisticky uzavřený celek sakrálního charakteru, jenž pro dobu Velké Moravy nemá srovnání. Souviselo s ním 87 hrobů z 9. století, z nichž více než 20 bylo umístěno do podlah sakrálních staveb, včetně kostela. Svůj význam si sadský areál uchoval také v následující době knížecí či mladohradištní, kdy zde zůstaly funkční některé stavby kostelního souboru a kdy v jejich okolí a také v interiérech našlo více než 870 obyvatel blízkých soudobých sídlišť místo svého posledního odpočinku. Logickým vyústěním právě popsaných skutečností je velmi pravděpodobný závěr, že sadský sakrální komplex byl a je dodnes mnoha odborníky považován za jedno z míst působení byzantské misie, za centrum „svaté církve moravské“ v době arcibiskupa Metoděje (864–867, 872–885) a také za sídlo jeho nástupce, ordinovaného papežskými vyslanci na Moravě v roce 900. Sadský sakrální areál přestal být funkční v průběhu první poloviny 13. století a následně zanikl.

Jak vidno, architektura Velké Moravy představuje významný fenomén v poznání raných dějin našeho národa. Významná data s ním spojená je proto nezbytné uchovávat v paměti a čas od času si je připomínat.

#### Poznámky:

1 Už v roce 1911 objevil církevní archeolog Jan Nevěřil základy jednoduchého kostela s kvadratickým uzávěrem „Na Dílech u Božího syna“ na jižním katastru obce Modrá na Uherskohradištsku. Jeho hodnocení a interpretace nálezových okolností byly ovšem natolik nejasné formulované, že odkryv jako případný objev prvního na maltu a kámen stavěného kostela z doby cyrilometodějské zůstal bez širší badatelské odezvy. Situace se zásadně změnila po dodatečném výzkumu Viléma Hrubého v letech 1953–1954, který kolem znovu odkrytých základů kostela v Modré prozkoumal více než 30 kostrových hrobů, z nichž některé

obsahovaly předměty typické pro dobu Velké Moravy, ba i starší.

- 2 Je pozoruhodné, že Antonín Zelnitius oznámil svá pozorování na „Špitálkách“ do Brna na Archeologický ústav a nikoliv Vilému Hrubému, který jen necelý 1 km východně v téže době zkoumal lokalitu „Na Valách“ s tamní čerstvě objevenou velkomoravskou architekturou a pohřebištěm. Je možné, že to souviselo s ne zcela ideálními vztahy, které v té době mezi oběma „archeology Starého Města“ panovaly, neboť Antonín Zelnitius těžce nesl, že řízením poválečných výzkumů ve Starém Městě nebyl ustanoven opět on, nýbrž mladý, začínající – ovšem studovaný – Vilém Hrubý.
- 3 Ze sadské výšiny (od roku 2013 je oficiální název naleziště Uherské Hradiště-Sady, Výšina sv. Metoděje) se Vilém Hrubý zabýval výhradně nálezy z doby Velké Moravy (např. Hrubý 1965, 1970, 1970a), na což navázal v několika studiích a monografiích Luděk Galuška (např. 1996, 1998, 2011). Aktuálně je celý nálezový soubor z Uherského Hradiště-Sadů z let 1959 až 1965 komplexně zpracováván kolektivem odborníků z mnoha vědních oborů (nejnovější publikace viz Galuška – Mitáček – Nývltová-Fišáková 2018, Galuška – Hochmanová-Vávrová – Hrubý – Mitáček 2018).

#### Literatura:

- D o s t á l, Bořivoj, 1990. Několik poznámek k objevu prvních velkomoravských kostelů ve Starém Městě. In: Galuška, Luděk, ed. *Staroměstská výročí: Sborník příspěvků ze slavnostního zasedání u příležitosti 40 let archeologických výzkumů Moravského muzea ve Starém Městě a výročí objevu první velkomoravské zděné stavby ve Starém Městě Na valách. Uherské Hradiště, 7.-8. září 1988.* Brno: Moravské zemské muzeum, 35–42.
- G a l u š k a, Luděk, 1996. *Uherské Hradiště-Sady. Křesťanské centrum Říše velkomoravské.* Brno: Moravské zemské muzeum v Brně. 183 s.
- G a l u š k a, Luděk, 1998. Christianity in Great Moravia and its Centre in Uherské Hradiště-Sady. *Byzantoslavica* 59-1, 161–180.
- G a l u š k a, Luděk, 2011. Architektura doby velkomoravské v severní části středního

- Pomoraví = Architecture of the Great Moravian Period in the northern Part of the central Morava region. In: Mitáček, Jiří a Galuška, Luděk, eds. a kol. *Stopy minulosti: věda v Moravském zemském muzeu na prahu třetího tisíciletí = Vestiges of the Past: Science in The Moravian Museum on the Threshold of the Third Millenium*. Brno: Moravské zemské muzeum, 97–127.
- G a l u š k a, Luděk, 2014. „Sokolník“ ze Starého Města – Moravany 9. století nepochopená cizí tematika, anebo domácí „fotografie“ své doby? *Byzantinoslovaca* 5, 128–141.
- G a l u š k a, Luděk, H o c h m a n o v á - V á v r o v á, Věra, H r u b ý, Vilém a M i t á č e k, Jiří, 2018. *Uherské Hradiště-Sady: 500 let křesťanství ve střední Evropě I., Katalog pohřebiště*. Brno: Moravské zemské muzeum. 395 s.
- G a l u š k a, Luděk, M i t á č e k, Jiří a N ý v l o v á - F i š á k o v á, Miriam, 2018. *Uherské Hradiště-Sady: from a Great Moravian Sacral Centre to the Largest Church Necropolis of the Docal Period in Moravia*. In: Kouřil, Pavel at al. *Moravian and Silesian Strongholds of the Tenth and Eleventh Centuries in the Context of Central Europe*. Brno: The Czech Academy of Sciences, Institute of Archaeology, Brno, 99–114.
- H r u b ý, Vilém, 1949. Objev kostela z 9. století na pohřebišti ve Starém Městě. *Archeologické rozhledy* 1, 109–112, 115–116, 121–123.
- H r u b ý, Vilém, 1955. Základy kostela na staroslovanském pohřebišti ve Starém Městě „Na valách“. *Památky archeologické* 46, 1955, 265–306.
- H r u b ý, Vilém, 1955. *Staré Město: velkomoravské pohřebiště „Na valách“*. Praha: ČSAV. 539 s.
- H r u b ý, Vilém, 1965. *Staré Město – Velkomoravský Velehrad*. Praha: Nakladatelství ČSAV. 467 s.
- H r u b ý, Vilém, 1970. Střešní krytina velkomoravského kostela v Uherském Hradišti-Sadech. In: Klíma, Bohuslav, ed. *Sborník Josefu Poulikovi k šedesátinám*. Brno: Archeologický ústav ČSAV, 95–102.
- H r u b ý, Vilém, 1970a. Hrob svatého Metoděje v Uherském Hradišti-Sadech? *Slovenská archeológia*, 18, 87–96.
- P o u l í k, Josef, 1955. Nález kostela z doby říše Velkomoravské v trati „Špitálky“ ve Starém Městě. *Památky archeologické* 46, 307–351.
- P o u l í k, Josef, 1990. Příspěvek ze slavnostního zasedání (7. září 1988). In: Galuška, Luděk,

ed. *Staroměstská výročí: Sborník příspěvků ze slavnostního zasedání u příležitosti 40 let archeologických výzkumů Moravského muzea ve Starém Městě a výročí objevu první velkomoravské zděné stavby ve Starém Městě Na valách. Uherské Hradiště, 7.–8. září 1988*. Brno: Moravské zemské muzeum, 25–29.

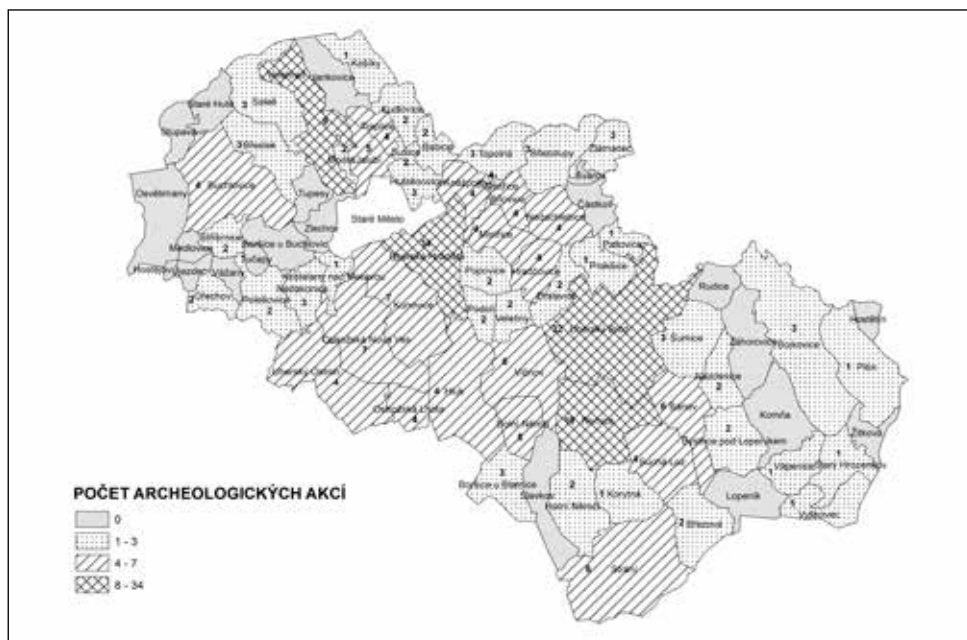
S b o r n í k V e l e h r a d s k ý, 1946. Zpráva z Moravských novin z 10. října 1849. *Sborník Velehradský, Nová řada* 14, 121.

Luděk Galuška

### Záchranné archeologické výzkumy Slováckého muzea v roce 2019

Archeologické oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti je pověřeno Akademií věd ČR prováděním archeologických výzkumů a ochranou archeologických památek na okrese Uherské Hradiště. Pod územní působností Slováckého muzea tedy spadá celkem 77 obcí v okrese Uherské Hradiště (vyjma katastru Starého Města u Uherského Hradiště). V roce 2019 realizovalo Slovácké muzeum na základě ohlášení stavební činnosti na území s archeologickými nálezy celkem 240 archeologických akcí. Podle typu stavebníka lze archeologické akce rozdělit na dva základní typy, a to akce, kdy stavebníkem je právnická osoba nebo fyzická osoba podnikající, a akce, kdy stavebníkem je fyzická osoba. Tzv. neinvestičních akcí, kdy stavebníkem byla fyzická osoba, realizovalo Slovácké muzeum celkem 15, investičních akcí, jejichž stavebníkem byla právnická osoba, bylo realizováno v roce 2019 celkem 225. Již tradičně bylo největší množství akcí realizováno na území města Uherského Hradiště (celkem 34 akcí<sup>1</sup>) a města Uherský Brod (celkem 32 akcí<sup>2</sup>). Průměrně vychází na jednu obec 3,1 realizované akce, ve 21 obcích (tj. 27 %) nebyla realizována archeologická akce žádána.

Ve srovnání s rokem 2018 dochází k meziročnímu nárůstu celkového počtu akcí o 6 %, pokud bychom počítali pouze akce



Obr. 1. Přehled obcí okresu Uherské Hradiště s počtem archeologických akcí.

investičního charakteru, je zde patrný meziroční nárůst o 12 %. Tento trend převyšuje celostátní statistiku vývoje stavební produkce v roce 2019, která vykázala nárůst o 2,4 %. Z pohledu archeologické památkové péče vyznívá tento údaj podobně jako v loňském roce příznivě, neboť je dán zvyšujícím se poměrem ohlášených stavebních akcí na území s archeologickými výzkumy vůči realizovaným stavebním akcím. I přes příznivý stabilní nárůst počtu realizovaných akcí má současná situace k ideálnímu poměru 1:1 stále daleko. Dalším poměrně negativním faktorem je klesající počet neinvestičních akcí, z aktuálních dat je patrné, že individuální výstavba rodinných domů není v okrese Uherské Hradiště téměř vůbec archeologicky evidována.

Z pohledu realizačního lze potom archeologické akce rozdělit na ty, jež proběhly formou archeologického dohledu (negativní) a při nichž bylo zjištěno porušení archeologických situací a bylo nutné přistoupit k vlastnímu záchrannému archeologickému výzkumu (akce pozitivní). Pozitivních akcí proběhlo v roce 2019 celkem 6.

### Buchlovice „Loučky“

V roce 2019 proběhlo několik na sebe navazujících kampaní záchranného výzkumu v trati „Loučky“ na katastru obce Buchlovice. Poloha se nachází na JV okraji intravilánu obce. Z geografického hlediska je situována na mírném k JZ orientovaném svahu pozvolna uklánějícím se do inundace Buchlovického potoka. Zhruba před deseti lety byla na tomto místě zahájena výstavba velké bytovky, ze které se však podařilo realizovat pouze základovou desku a část obvodových zdí. V roce 2019 došlo pod novým investorem k obnovení výstavby. Původní velká stavba však byla rozdělena do několika menších bytových domů. Záchranný archeologický výzkum vyvolaly výkopy pro kanalizaci a pokládku dalších inženýrských sítí, které byly budovány v průběhu celého roku. Výše uvedenými výkopy byla narušena plošně rozsáhlá kulturní vrstva a několik desítek zahloubených archeologických objektů, které můžeme datovat převážně do mladšího stupně kultury s lineární keramikou. Doložen byl ale i keramický materiál



Obr. 2. Kostrový hrob ze starší doby římské v Uherském Brodě.

nesoucí prvky železovské výzdoby. Prozatím registrujeme 69 zahloubených struktur, vzhledem ke stále probíhajícím stavebním pracím však toto číslo nebude zdaleka konečné. Záchraný výzkum se z velké části omezoval na dokumentaci a vzorkování v liniových výkopech. Výjimku tvořil jen plošně zkoumaný úsek o rozměrech 20×2,5 m v SZ části lokality, který byl vytyčen v místech, kde byly zachyceny objekty při svahování a úpravách terénu v okolí nově stavěných bytových domů. V rámci této plochy se podařilo prozkoumat kromě několika menších sídlištních jam téměř kompletní rozsáhlou (13,4 m na délku) stavební jámu nacházející se v bezprostředním okolí dlouhého domu. Z něho se ovšem dochovala jen malá okrajová partie v severní části zkoumané plochy. Na jiných místech areálu se pak podařilo zdokumentovat další, typologicky pestrou škálu sídlištních objektů včetně několika zásobních jam a pecí. Ze zahloubených objektů i kulturní vrstvy pochází velké množství reprezentativního archeologického materiálu, jehož analýza jistě přispěje k poznání neolitického osídlení ve středním Pomoraví.

#### **Uherský Brod „U Kozákova mlýna“**

Při budování dešťové kanalizace, vyvolané výstavbou nového autosalonu na jižním okraji Uherského Brodu (okolí areálu Slovákých strojíren), došlo v roce 2019 k unikátnímu nálezmu mužského kostrového hrobu ze starší doby římské. Místo nálezů se nachází na mírné terénní elevaci několik metrů severně od Kozákova mlýna. Hrobová jáma byla zachycena liniovým výkopem orientovaným v ose SSV–JJZ, výkop částečně porušil prostor za hlavou pohřbeného a poničil část hrobové výbavy. Samotná hrobová jáma byla orientována kolmo na osu výkopu, délka hrobové jámy činila 280 cm a maximální šířka 85 cm. Zemřelý byl uložen do hrobu v natažené poloze hlavou k západu s rukama podél těla. Hrobovou výbavu tvořily zejména součásti kroje. U nohou byly nalezeny bronzové ostruhy, na prsou a v oblasti lebky spočívaly celkem čtyři spony stejného typu. V pase se podařilo identifikovat pozůstatky koženého opasku s bronzovou přezkou a nákončím. U levé ruky měl jako milodar uložen bronzový



Obr. 3. Plocha výzkumu v areálu dominikánského kláštera v Uherském Brodě.

nůž a kostěnou jehlicí. Další milodary byly uloženy ve výklenku za hlavou zemřelého, který byl bohužel poničen stavební mechanizací. Z těchto milodarů se dochovala jen část jedné keramické nádoby. Spolu s ní zde však bylo uloženo několik dalších fragmentů bronzových předmětů a také dvě bronzové nádoby (pánev a naběračka). Mrtvý byl do hrobu uložen pravděpodobně někdy v závěru 1. století našeho letopočtu. Podle způsobu pohřebního ritu a bohaté výbavy můžeme usuzovat, že se jednalo o příslušníka nejvyšší společenské vrstvy a místní elity. O tom by svědčil i fakt, že většina předmětů, se kterými byl zemřelý uložen do hrobu, byla vyrobena na území římské říše. Jedná se o první bohatý kostrový hrob z tohoto úseku starší doby římské na území Moravy.

### Uherský Brod „Dominikánský klášter“

V souvislosti s rekonstrukcí objektu dominikánského kláštera v Uherském Brodě proběhl v roce 2019 archeologický dohled, při němž byly monitorovány práce uvnitř objektu. V průběhu těchto prací nebylo zjiš-

těno porušení žádných archeologických situací. Součástí navazujících prací měly být také výkopové práce v prostoru rajského dvora, z tohoto důvodu zde také byla vytyčena sonda, jejímž cílem bylo ověřit rozsah dochovaných archeologických situací. Areál dominikánského kláštera je situován v poloze severovýchodní části původního městského jádra. Ze severní a východní strany byl chráněn městským opevněním, ze západní strany areál kláštera sousedil s plochou městského náměstí. V sondě o rozměrech 7×2 m se podařilo identifikovat několik základních okruhů lidských aktivit. První a zároveň nejstarší náleží středověkému hřbitovu, jehož vznik lze klást již do druhé poloviny 13. století. Celkem zde bylo odkryto 6 takto starých kostrových hrobů v anatomické poloze orientovaných v ose V–Z s hlavou vždy k západu. Druhý okruh lidských aktivit zde můžeme spojit s výstavbou původního pozdně středověkého kláštera, jehož výstavba je kladena do druhé poloviny 15. století. Zánik této stavby dobře dokumentuje vrstva č. 112, která obsahuje velké množství spáleného dřeva, kusů mazanice a rozbité obloukové

střešní krytiny. Pozůstatky samotné stavby z této doby však ve zkoumané sondě zachyceny nebyly. Podařilo se zachytit dva úseky zdíva související s obdobím výstavby nového konventu v průběhu 16. století, kdy byl klášter po odchodu dominikánů předán reformované evangelické církvi. Počátek zániku této stavby lze klást okolo roku 1643, kdy byl Uherský Brod obsazen švédskou armádou. Konečný zánik stavby lze pak předpokládat ve druhé polovině 17. století, kdy došlo o několik metrů dále k výstavbě současné budovy barokního kláštera. S fungováním raně novověkého kláštera souvisí také nejmladší objevený hrob, který byl zahlouben do starších středověkých vrstev. Nejmladší lidskou aktivitou zachycenou v místě výzkumu bylo zbudování barokní studny v prostoru nově vzniklého rajskeho dvora.

#### **Uherský Brod „Mariánské náměstí“**

V roce 2019 probíhaly v areálu ZŠ na Mariánském náměstí rozsáhlé stavební práce související s výstavbou „sportovně rekreačního areálu“. Stavba se nachází v prostoru MPZ Uherský Brod. Z hlediska dispozice města je situována v jeho SZ části mezi Horním náměstím a areálem zámku. Jedná se o prostor dvora ZŠ, který slouží jako sportovní hřiště a zázemí objektu školy. Na jeho severním a západním okraji dvora zůstaly zachovány zatravněné plochy, na kterých se dochoval původní terén se středověkými a novověkými nálezy. Při terénních úpravách souvisejících s vybudováním nové opěrné stěny na západním okraji dvora byl v ose V–Z porušen původní reliéf. Na severním profilu výkopu byly zachyceny zbytky několika zahloubených objektů. Následně došlo k vytyčení výzkumné plochy o rozměru 7×5,2 m, ve které se podařilo zachytit celkem 35 zahloubených objektů. Ve dvou případech se jednalo o suterény nadzemních dřevohlinitých staveb, dalšími byly kúlové a sloupové jámy a objekty blíže nespécifikované funkce. Na základě zachycených nálezů můžeme počátek osídlení

klást do 14. století. Nejzajímavější situací byl objekt 501, suterén nadzemní dřevohlinité stavby, který poskytl bohaté spektrum materiální kultury datovatelné do první poloviny 15. století.

#### **Uherský Ostroh „Nerudova ulice“**

V souvislosti s výstavbou prodloužení kanalizační stoky v ulici Nerudova v Uherském Ostrohu proběhl na trase liniového výkopu menší archeologický výzkum. Lokalita se nachází na jihozápadním okraji intravilánu města, asi 75 m JZ od jižního okraje náměstí sv. Ondřeje. Výkop začínal napojením kanalizace v blízkosti sochy sv. Jana Nepomuckého v Nerudově ulici a směřoval ve směru S, SZ a posléze SV v návaznosti na směrování ulice. Zájmová plocha tvoří jihozápadní až západní okraj historického osídlení, vně ulice probíhal vodní příkop napájený vodou z řeky Moravy. Ta tvořila přirozenou obranu i hranici středověkého a posléze i novověkého města Ostrohu. Vedle novověkých terénních úprav byly při výzkumu nalezeny dřevěné konstrukční prvky. Nález odpovídá historické situaci lokality, která se nacházela v západním týlu osídlení historického jádra, vně obkroužena vodním příkopem – ramenem řeky Moravy. Dřevěné konstrukční prvky lze tak dát do souvislosti s vymezením zadních traktů parcel a zde jsoucího sadu vůči vodnímu příkopu. Přítomnost vody naznačuje i stratigrafická situace, a to vrstva šedomodrého jílu s organickým materiálem. Překvapivé je relativně malé zastoupení nálezů (v porovnání se situací vodního příkopu např. v Uherském Hradišti) v rámci, respektive na povrchu této vrstvy. Reflektuje patrně pouze nečetné antropogenní aktivity v oblasti a fakt, že se jednalo o výspu historického osídlení. Dendrochronologicky se datovat dřevěné prvky nepodařilo. Zachované části nedostatečným počtem letokruhů. Lze tak jen konstatovat, že vzorky (kúly i prkna) byly vyrobeny z dubu.



## Uherský Ostroh – Ostrožské Předměstí „Louky“

V letech 2018–2019 proběhl záchranný archeologický výzkum na katastru obce Uherský Ostroh – Ostrožské Předměstí, který vyvolala rekonstrukce vedlejší polní cesty a výstavba protierozních opatření. Výzkum byl realizován v závislosti na postupu stavebních prací ve dvou etapách. První etapa proběhla na podzim roku 2018, druhá v červnu roku 2019. Lokalita se nachází na rozlehlém plochem návrší, které od SZ po SV přechází prudšími svahy do inundace potoka Okluky, který meandruje cca 280 m od nejvzdálenějšího místa pozitivního na archeologické nálezy. Obě nálezové plochy se nacházejí na svazích orientovaných k S až SZ. V souvislosti s budováním protierozních opatření byl v roce 2018 prozkoumán jeden zahloubený objekt (polozemnice platěnické kultury s doklady vnitřní konstrukce) a zdokumentován horizont kulturní vrstvy. V roce 2019, pod tělesem nové vozovky polní cesty, byl v rámci výzkumné plochy nalezen paleolitický štípaný artefakt v intaktní poloze a prozkoumány a zdokumentovány dva zahloubené archeologické objekty. První z nich lze interpretovat jako zásobní jámu a datovat rovněž do starší doby železné, druhý představuje oválnou sídlištní jámu blíže neurčitelné funkce, která patří s největší pravděpodobností k dokladům neolitického osídlení lengyelskou kulturou.

### Poznámky:

- 1 K. ú. Uherské Hradiště 12 akcí, k. ú. Jarošov 4 akce, k. ú. Mařatice 10 akcí, k. ú. Míkovice 5 akcí, k. ú. Sady 2 akce, k. ú. Věsky 1 akce.
- 2 K. ú. Uherský Brod 24 akcí, k. ú. Havřice 1 akce, k. ú. Maršov 1 akce, k. ú. Těšov 1 akce, k. ú. Újezdec u Luhačovic 5 akcí.

*Tomáš Chrástek, Jaroslav Bartík,  
Dana Menoušková, Jiří Novotný*

## Umění pravěku. Pravěk umění

Slovní hříčka obsažená v názvu profilové výstavy Slováckého muzea roku 2019 je všeobjímající, lákavá, ale tak trochu i zavádějící. Co je vlastně umění, jak chápat „pravěk v umění“ a kam vlastně onen pravěk až sahá? Opravdu až do doby Velké Moravy? Je zřejmé, že tyto a další podobné otázky si položila i autorka námětu a scénáře předmetné výstavy, muzejní archeoložka Mgr. Dana Menoušková. Právě zmíněné otázky – a pokusy o jejich zodpovězení – totiž předestřela návštěvníkovi výstavy hned v úvodním až téměř filozoficky laděném textu.



Idea shromáždit na jednom místě a na bázi časové posloupnosti představit krásy chtivému člověku umělecké skvosty dob dávno minulých není nová, je však vždy lákavá a téměř pokaždé předznamenává zvýšení návštěvnosti pořadatelské instituce. Nejinak tomu bylo také v případě Umění pravěku. Pravěku v umění, zvláště když autorka, zčásti též historička umění, oslovila ke spolupráci kolegy z Moravského zemského muzea (dále MZM) a některých dalších spřízněných muzejních



institucí, např. Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně či Městského muzea v Holešově. Tak se v metropoli Slovácka objevila třeba 30 000 let stará soška sedící těhotné ženy zhotovená z prstního článku mamuta nalezená v Předmostí u Přerova nebo dýka z koňské dolní čelisti zdobená rytinami hlav tří koní z jeskyně Pekárna v Moravském krasu vyrobená před 15 000 lety, oba unikáty převezené do Uherského Hradiště pod dohledem policejní eskorty z brněnského depozitáře ústavu Anthropos MZM. Z dalších unikátů vzpomeňme ještě alespoň neolitickou Venuši – sedící sošku ženy z Hlubokých Mašůvek u Znojma, stejně starou kolorovanou nádobu kultury s moravskou malovanou keramikou, dále výrazně mladší bronzové okrasy z Pravčic na Kroměřížsku a z Tučap nebo šperky Keltů z první poloviny 1. tisíciletí před změnou letopočtu z Holubic, Místřína, Bučovic, Ondratic, Brna-Maloměřic a dalších míst Moravy, kde tito první jménem známí obyvatelé střední Evropy našli místa svého posledního odpočinku. Poněkud skromněji na výstavě působí zastoupení doby římské a stě-

hování národů, v jehož rámci však dominuje depot stříbrných okras z Poštorné datovaný do 6. až 7. století. Následující a vlastně závěrečná část nese název Velká Morava. Klenotníci a architekti. Zde sáhla autorka do trezoru vlastní instituce a představila kolekci bronzových okras z 8. století a ženských šperků ze zlata a stříbra z 9. století ze skupiny veligradského typu, pocházejících z Uherského Hradiště a Starého Města. Otázky raně středověké (velkomoravské) architektury se dotkla jen formou zvětšených dvojrozměrných reprodukcí modelů sakrálních staveb, které byly objeveny na Uherskohradištsku. Zde – jako jistá forma zhmotnění tématu – se nabízela možnost prezentace pálených komponent střešní krytiny antického charakteru, a to včetně ozdobných hřebenovek, a také cihel římského či velkomoravského původu nalezených při výzkumu zbytků architektur např. ve Starém Městě „Na Dědině u sv. Michaela“ nebo na sadské Výšině sv. Metoděje. Zařazení velkomoravské tematiky do rámce výstavy se nám zároveň jeví jako poněkud problematické, a to jak z časového hlediska, tak i žánro-

vého. Do jisté míry jej však jako jakési vyústění „umění“ v regionu Uherskohradištska chápeme. Krátce představenou předmětnou část výstavy vhodně doplňují trojrozměrná panoramata, která zpodobňují výřez paleolitických maleb ze španělské jeskyně Altamira a kultovního objektu Keltů. Úměrně dlouhé průvodní texty jsou dobře srozumitelné, bez zbytečných cizích slov, stejně jako popisky k jednotlivým exponátům.

Výstava Umění pravěku. Pravěk umění byla ke zhlédnutí v hlavním výstavním

sále Slováckého muzea mezi 11. dubnem a 22. zářím. Jistě by ji bylo možné doplnit o další umělecké skvosty, nicméně i tak byl výběr exponátů dostatečný a zejména reprezentativní (leckdy asi také závislý na vůli, popř. možnostech půjčujících subjektů, méně na přání vypůjčitele), aby přilákal nemalé množství návštěvníků, včetně žáků a studentů, jak jsme se sami přesvědčili, a to je velká devíza.

*Luděk Galuška, Jakub Langr*